

δὲ νέος οὗτος κόσμος ἐν τῇ ὠριμότητι καὶ ἰσχύϊ αὐτοῦ ὁμοιάζει πρὸς τὸν καθ' ἡμᾶς αἰῶνα· εἰς τοῦτον δὲ τὸν αἰῶνα ἀνέκοντες ὅ τε Αἰσχύλος καὶ ὁ Σοφοκλῆς πλεονεκτοῦσι τοῦ Ὁμήρου, ὅτι ἦττον ἀπέχουσι ἡμῶν καὶ κατὰ συνέπειαν πλείονα δύναται νὰ διδάξωσι τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀνθρώπους, τὸ δὲ πλεονέκτημα τοῦτο θαυσιλῶς ἀντισταθμίζει τὴν μικροτέραν ποιητικὴν αὐτῶν ἀξίαν.

(Ἀκολουθεῖ).

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΟΝ ΑΙΩΝΑ.

[Καλλιέργεια τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐν Γαλατίᾳ κατὰ τὸν τρίτον καὶ τέταρτον αἰῶνα. — Τὰ σχολεῖα τῆς Ἰρλανδίας ἐπὶ Καρόλου τοῦ μεγάλου. — Ἡ δούκισσα Ἐδβίγ καὶ ὁ μαθητὴς αὐτῆς. — Οἱ Φράγκοι ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Πελοποννήσῳ. — Ἡ δημοτικὴ φιλολογία καὶ αἱ ἄρχαι τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος. — Ὁ «σοφὸς Γέρων» καὶ ὁ «Ἡρακλῆς». Οἱ Ἕλληνες «ἀθληταί». — Ἐποποιία τοῦ ἔκτου αἰῶνος. — Ἱστορία περιφήμου στρατιώτου, ἡ Ἕλληνας μισθοφόρου].

Ἐν τῷ παρελθόντι ἡ Ἑλλὰς παρίσταται ἡμῖν ὡς παιδαγωγὸς ἐτοίμη πάντοτε ὅπως ἐπέλθῃ ἀρωγὸς εἰς τὴν ἡμετέραν ἀμάθειαν.

Ἐξ αὐτῆς καὶ μόνης πολλάκις ἐλάβομεν τὸν φιλολογικὸν βίον, κατὰ τὸν τρίτον, τὸν ἕνατον καὶ δέκατον ἔκτον αἰῶνα, πρὸ τῆς μεγάλης ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐν δὲ τῷ παρόντι, ἀπὸ τοῦ 1821 ἀναμφήριστα παρέσχε δειγμάτων ζωτικότητος. Καθ' ἣν ὥραν τὰ γνωστὰ γεγονότα διεγείρουσι τὰς συμπαθείας τῆς Δύσεως ὑπὲρ τοῦ ἀρχαίου τούτου καὶ νεοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, οὐχὶ ἄσκοπον εἶναι νὰ μάθωμεν μετὰ τινος ἀκριθείας τὸ ἐπιβάλλον εἰς τὴν Ἑλλάδα μέρος ἐν τῇ διαπαιδαγωγήσῃ τῶν νεωτέρων φυλῶν. Ἐκ σοφοῦ τινος συγγράμματος τοῦ κ. Γίδελ ἐξάγεται ὅτι αἱ βερβαρικαὶ ἐπιδόρυμαὶ οὐδαμῶς διέκοψαν, ὡς πολλάκις ἐπιστεύθη, τὰς διανοητικὰς σχέσεις τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς Δύσεως.

Ἐν Γαλατίᾳ κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἡ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης ἐν ταῖς μεγάλαις πόλεσι Βορδιγάλαις Τρεβήρῳ, Τολώσῃ, Ναρβῶνι εὐρύτατον κατεῖχε κύκλον.

Ἐκτοτε καταφανὴς γίνεται ἡ μεταξὺ Γαλατῶν καὶ Ἑλλήνων διανοητικὴ αὐτῇ προσέγγις, ἥτις δὲν ἀνευρίσκεται μόνον ἐν τῇ συναρμολογίᾳ τῶν λέξεων καὶ πατρῶν τῶν φράσεων, ἀλλ' ὑφίσταται συνάμα καὶ ἐν τῇ φαντασίᾳ, ἐν τῇ κρίσει, ἐν τῷ ὀρθῷ λόγῳ. Πόθεν προέρχεται ὁ τοῦ Πελαγίου, ἐν τῇ πρὸς τὸν ἅγιον Αὐγουστίνον ἐριδι αὐτοῦ, ἰδιᾶν χαρὰς, καὶ τὸ διακρίνον αὐτὸν γνώρισμα; Εἶναι

Βρετανός, εἶναι Ἰβερνός μορφωθείς διὰ τῆς μελέτης τῆς ἐλληνικῆς καὶ ἱκανὸς νὰ ὁμιλῇ αὐτήν. Ὁ Πελάγιος προσκληθεὶς εἰς Διόπολιν τῷ 451 ἐν τινι συνόδῳ τῶν ἀρχιερέων τῆς Παλαιστίνης ἐθριάμβευσε διὰ τὴν εὐχέριαν αὐτοῦ περὶ τὸ λαλεῖν τὴν ἐλληνικὴν. Πόθεν δὲ προήρχετο τοσαύτη μάθησις; Ἡρχετο ἐκ χώρας οἰκουμένης ὑπὸ Σκυθῶν ἀγρίων ἐστιγμένων καὶ φημιζομένων ὡς ἀνθρωποφάγων. Ἀλλ' ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς Ἰρλανδίας ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη καὶ μετ' αὐτοῦ φιλοσοφία, ἥς ἡ ἐκκόλαψις δὲν ἐπροστατεύετο πάντοτε. Ἀββᾶς τοῦ μοναστηρίου Βηγγόρης ἔμαθεν ἐν αὐτῷ τὴν ἐλληνικὴν καὶ μετήγαγεν εἰς τὴν Δύσιν προσόντα, ἅπερ βαθμηδὸν σπανιώτερον καθίσταντο, ἐφ' ὅσον ἡ λατινικὴ περὶ ἀρχαίαν ἐπεξεταίνετο ἐκεῖ περισσότερο.

Κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, μοναχὸς ἐκ Μασσαλίας, ὁ Ἰωάννης Κασσιανός, διεκρίθη διὰ τοὺς μοναστικούς θεσμούς καὶ τὰς θεολογικὰς αὐτοῦ γνώσεις. Ἐπεσκέψατο τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον, ἐμαθήτευσεν ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ Ἰωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν αὐτοῦ πατρίδα ἐκραταίωσεν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλατίᾳ τὸ οὐδέποτε παῦσαν ἐπικρατοῦν ἐκεῖ ἀνατολικὸν πνεῦμα. Γνωστὸν δὲ ὅτι κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ὁμιλεῖτο εἰσέτι ἡ ἐλληνικὴ εἰς τὰ περίχωρα τῆς Arles.

Ὁ Κλερυμόνδος Φερρύνδος εἶδεν Ἕλληνα καλλιτέχνην, Ζηνόδορον καλούμενον, ἀνεγείροντα ἐπὶ τοῦ Puy-de-Dome τὸ κολοσσαῖον τοῦ Ἑρμοῦ ἄγαλμα, οὗ πολύτιμα ἴχνη ἀνεκαλύφθησαν ἐν τελευταίαις ἀνασκαφαῖς. Τὰ Βορδιγάλα ἐπεκρότησαν εἰς τὰ λοιπαίγνια τοῦ Αὐσωνίου, ὅστις μετέχων ἅμα τῆς ἐλληνίδος καὶ λατινίδος μούσης καὶ μὴ θέλων νὰ φανῇ εἰς οὐδετέραν τούτων ἄπιστος, ἐπεζήτην νὰ τιμήσῃ αὐτὰς βαναύσως. Πέμπει εἰς ἀνταποκριτὰς αὐτοῦ ποιήματα, εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων ἡμίστιχον ἐναμίλλως βένουσιν ἐλληνικὴ καὶ λατινικὴ εἰς ἀνόητον καταντῶσαι μακαρονισμόν. Ἐν συγγράμματι αὐτοῦ Μνημόσυνον τῶν καθηγητῶν τῶν Βορδιγάλων καλουμένων ἀπαντῶν τὰ ὀνόματα τῶν ἐλλήνων καὶ τῶν Ἑλλήνων, ὅσοι ἐδίδασκαν ἐκεῖ τὴν ἐλληνικὴν. Μεταξὺ δὲ τούτων ὑπάρχει εἰς πολλοὺς προσελκυτᾶμενος ἀκροατὰς ἕνεκα τῆς ἀστεικῆς αὐτοῦ κομψότητος καὶ νυμφευθεὶς μάλιστα ἐν τῇ αὐτῇ πόλει.

Ἡδὲ ἦσαν αἱ γυναῖκες δεχταὶ εἰς τὸ ἀκροάζεσθαι τῶν δημοσίων μαθημάτων τῶν καθηγητῶν.

Δὲν δυνάμεθα νὰ λησμονήσωμεν ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου τὸ περίφημον μοναστήριον τῶν Λερίνων, ἅπερ κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ὑπῆρξεν ἐστία τῶν φώτων καὶ τοῦ ἐλληνισμοῦ. Ὁ Φαῦστος, ὅστις κατήγετο ὡς καὶ ὁ Πελάγιος ἐκ τῆς Μεγάλης Βρε-

τανίας, ἦτο ἐγκρατὴς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας. Καίπερ μετὰ πολλῶν ἀπολογιστῶν θεωρῶν τὴν ψυχὴν ὕλικήν, οὐχ ἦττον θερμὸς ἦν ὁπαδὸς τοῦ Πλάτωνος, ὃ δὲ Μαιέρτος Κλαυδιανὸς γράφων κατ' αὐτοῦ τὴν περὶ φύσεως τῆς ψυχῆς πραγματείαν μεταχειρίζετο εἰς βοήθειάν του Ἕλληνας φιλοσόφους.

Ἐκ τοῦ μοναστηρίου τούτου τῶν Λερίνων ἐξῆλθεν ὁ τῆς Ἰρλανδίας ἀπόστολος, ὁ ἅγιος Πατρίκιος, ὅστις μετήνεγκεν ἐκεῖ τὸν χριστιανισμὸν καὶ εἰσέγαγε τὴν σπουδὴν τῆς ἐλληνικῆς. Συνίστη πλησίον ἐκάστης ἐκκλησίας σχολεῖα κατὰ μέγεθος τῶν μεγάλων μοναστηρίων τῆς Γαλατίας, ὅπου τοσούτους εἶδε σοφοὺς· οἱ εἰς τὸν χριστιανισμὸν νεώτεροι βάρβαροι ἐγένοντο οἱ διευθυνταὶ τῶν νέων τούτων σχολῶν· ὁ Φλέχιος ἐργημάτισε τοιοῦτος ἐν Σλέττυ, Βένιγνος δὲ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ ἐν Ἀρμάγῃ, Γαλάτης πιθανῶς, ὡς αὐτὸς, διηύθυνε τὰς σπουδὰς. Οἱ διάδοχοι διετήρησαν τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, αἱ δὲ μεγάλαι τῶν μοναχῶν ἀποικίαι τῆς Κλονάρδης, τῆς Λισμώρης, τῆς Βαγγόρης ὑπῆρξαν ἐπὶ πολὺ ἐστὶαι ἐκπαιδεύσεως. Ὁ Βένιγνος οὗτος πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀπέστειλεν εἰς Γαλάτας ἕνα τῶν καλλιτέρων αὐτοῦ μαθητῶν, τὸν ἅγιον Ὀλκανδόν, ὅπως μεταβὰς παρ' αὐτοῖς ἀκροαθῇ τῶν καθηγητῶν καὶ μυηθῇ τὰ ἀγνότερα τῶν ἀπορρήτων τῆς ἱερᾶς ἢ θύραθεν σοφίας.

Ὅ,τι ἐκπλήττει ἐν ταῖς σπουδαῖς ταύταις εἶναι ἡ ἀντανάκλασις τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Οἱ λόγιοι οὗτοι παιῶνται χρῆσιν τῶν ἐλληνισμῶν ἐν ταῖς αὐτῶν συγγραφαῖς, αἱ δὲ περὶ Ὁμήρου ἀναμνήσεις συναναμείγνυνται ἐν τοῖς μύθοις αὐτῶν μετὰ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων. Κατ' αὐτοὺς ὁ κόμης Οὐλστερ καλεῖται οὕτω, διότι εἰς τὰς ἀκτὰς ἐκείνας προσηγγίσεν ὁ Ὀδυσσεύς. Ὁ ἅγιος Βρεντανὸς ἀφηγεῖται ἐν τῇ μυθικῇ αὐτοῦ θαλασσοπορίᾳ, ἣτις ἐπὶ ἐπτὰ διήρκεσεν ἔτη, πλεῖστα ἐπεισόδια ἀναπολοῦντα τὰ τῆς Ὀδυσσεΐας. Πρέπει ἄρα γε νὰ ἐκπλαγῇ τις, ἀφοῦ ὁ Ἀθηναῖος ἐζητεῖ τὴν μοναζίαν μεταξὺ τῶν Γαλατῶν, ἀφοῦ ὁ Σύρος Εὐσέβιος ἡγόραζε τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα τῶν Παρισίων, ἀφοῦ ὑπῆρχον ἐξ Ἀνατολῆς πλεῖστοι ἐν Ὀρλεάνῃ ἔμποροι, ὅπως παραστῶσιν ἐν σώματι εἰς τὴν ἐπίσημον εἴσοδον τοῦ βασιλέως Γοντράνου καὶ προσαγορεύσωσιν αὐτῷ ἑλληνιστί;

Κατὰ τὸν ἐβδόμου αἰῶνα τὰ ἐν Ἰρλανδίᾳ γράμματα τοσούτον ἔτι ἀνθοῦσιν, ὥστε πανταχόθεν συρρέουσιν ἐκεῖ. Ὑπὲρ τοῦς ἐπτακισχιλίους μαθηταὶ ἐμαθήτεον ἐν τῇ σχολῇ τῆς Ἀρμάγης, ὃ δὲ Ἀλθέρνης, Ἀγγλοσάξων καὶ ζηλῶν τοὺς Ἰβερνοὺς καὶ τὴν φήμην αὐτῶν, ἀντεποιεῖτο ὑπὲρ τῆς γλωσσῆς καὶ γονίμου χώρας τῆς Ἀγγλίας, ὅπου Ἕλληνας,

ἔλεγε, καὶ ῥωμαῖοι διδάσκαλοι προθύμως ἐξήγουν εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ μάθωσι, τὰ σκοτεινὰ ζητήματα τῆς ἁγίας Γραφῆς. Καὶ ἀληθῶς τίς ἦν τῷ 668 ἀρχιεπίσκοπος ἐν Καντκουρίᾳ; Ταρτεὺς Ἕλληνας, Θεόδωρος καλούμενος. Ὁ πάπας Βιταλιανὸς ἀπέστειλεν αὐτὸν ἐξ Ἰταλίας εἰς Βρετανίαν, ὅπου ἐδαύλισεν ἐν τοῖς ἐπτὰ ἀγγλοσαξωνικοῖς βασιλείοις μεγίστην ἐπιστήμης ἐπείαν, ἐν δὲ τῷ ἀρχιεπισκοπεῖν αὐτοῦ συνήθροιστε πλείστους νέους κληρικούς. Αὐτὸς οὗτος ἐδίδασκεν αὐτοὺς τὴν μετρικὴν, τὴν ἀστρονομίαν, τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν μουσικὴν, τὴν ἁγίαν Γραφὴν τοσούτο ἐπιτυχῶς, ὥστε μετὰ τριακονταετίαν, λέγει ὁ Βέδε, πολλοὶ τῷ μαθητῶν αὐτοῦ ὠμίλουν εἰτέτι τὴν ἐλληνικὴν καὶ τὴν λατινικὴν.

Ἐκ τῆς Ἰρλανδίας ἐπίσης κατῆλθον τῷ 800 δύο μοναχοὶ εἰς τὰ γαλλικὰ παράλια μετὰ ξένων ἐμπόρων. Δὲν εἶχον ἐκθίσει ἐμπορεύματα, ἀλλ' εἰς τὸ περιστοιχίζον καὶ ἐκ τῆς παραδόξου αὐτῶν στολῆς ἐκπλησσομένον πλῆθος ἀνέκραζον. «Προσελθέτω ὁ ἐπιθυμῶν ν' ἀγοράσῃ τὴν ἐπιστήμην· πωλοῦμεν αὐτήν». Ὅτε δὲ Κάρολος ὁ μέγας ἔμαθε τὰ παρ' αὐτῶν λεγόμενα προτεκαλέσατο αὐτοὺς καὶ ἐρωτήσας εὗρεν αὐτοὺς σοφωτάτους, οὕτω δὲ ἐκράτησεν ἐν τῇ αὐλῇ αὐτοῦ ὅπως διδάξωσι τὴν νεολαίαν τοῦ κράτους αὐτοῦ. Ὁ ἕτερος τούτων ἐκαλεῖτο Κλήμης. «Ἡ πολυμαθία αὐτοῦ, λέγει ὁ κ. Ὡρὼ, κατεδείχθη ἀρκούντως ἐκ τῶν πολλῶν συγγραμμάτων, ὧν μνησὶν ποιεῖται ἐν τινι τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἡ δὲ μέθοδος αὐτοῦ ἦτο ἔτι μᾶλλον καταπληκτικὴ. Ἐγίνωσκε τὴν ἐλληνικὴν καὶ τοσούτο μάλιστα καλῶς ὥστε ἀνέγραπεν ἑλληνικοῖς γράμμασι τοὺς ὁμηρικοὺς στίχους. Ἀλλὰ καὶ πλεόν τούτου ἐδίδασκεν ὅτι εἰς πᾶν εἶδος σοφίας οἱ Ἕλληνες εἰσιν οἱ διδάσκαλοι αὐτοῦ καὶ ὅτι βαδίζει ὑπὸ τὰς ὁδηγίας αὐτῶν· οἱ Ἕλληνες, οἷς ἐν πάσῃ ἐπιστήμῃ διδασκαλοὶς χρώμεθα. Ὁ Ἀλκουῖνος οὐχὶ ἄνευ ὀργῆς βλέπει τὴν ἐπιρροὴν τοῦ ἱρλανδοῦ μοναχοῦ. Ἀποσυρθεὶς εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Μαρτίνου γράφει πρὸς τὴν αυτοκράτειραν· «Ἡ Αἴγυπτος θριαμβεῖ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Δαυὶδ· ἀπῆκα Λατίνους ἐν τῇ αὐλῇ, ἀγνοῶ δὲ τίς κατόικισεν αὐτὴν Αἴγυπτίους».

(Ἔπεται συνέχεια).

Ὁ ὑπεύθυνος Ε. ΠΑΠΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ.

ΤΥΠΟΙΣ ΒΟΥΤΥΡΑ καὶ Σ².